

"SAMO SLOGA SRBINA SPASAVA".

Tražeći razloge srpske nesloge Vasilije Krešić, sasvim elitistički, ide duboko u prošlost, u srednji vek kada su Srbi "ostali obezglavljeni" čime su "izgubili vrednosne kriterijume". Posledice su po njemu, da je "izgrađeno jedno prividno demokratsko društvo, u kojem nije bilo, u feudalnom smislu reči, nadređenih i podređenih", odnosno "nije se znalo ko zapoveda, a ko sluša, ko predvodi, a ko sledi. Prirodan ishod takvog stanja jesu svađe" (Krešić, 1997). Slično misli i Mihailo Marković po kojem srpska misao o Kosovu govori o "razjedinjenosti", uz zaključno pitanje "nije li srpski narod nešto naučio iz ovog tragičnog iskustva" (Marković, 1994), dok je u ograničenosti u samoj suštini srpskog nacionalnog "bića", u "sudbonosne slabosti" svrstao stalne deobe (Mihailo Marković, 1997). I inače, kod savremenih intelektualaca nesloga figurira kao "važna osobina u Srba" koja ima "dugu istorijsku tradiciju" pa su i velike sile često "koristile srpsku neslogu, koja je izazivala i nepoverenje, inat, izdajstvo, sluganstvo" (Grujić, 1997), sintagma "samo sloga Srbina spasava" je neostvaren "nacionani cilj i zahtev" (Miletić, 1997), odnosno, "još od najranijeg doba političke istorije srpske države raskoli su bili njena istorijska stvarnost", uz pitanje "da li je raskolništvo naš genetski kod ili se radi o nesrećnom sticaju okolnosti", i odgovor da taj problem "treba da bude predmet proučavanja stručnih ljudi i institucija – od Akademije nauka, preko univerziteta, instituta i Srpske pravoslavne crkve, do istaknutih pojedinaca" (Panić, 1997). A ima i autora koji tvrde da su srpski najveći i najopasniji neprijatelji "unutrašnje podjele i raskoli" (Zurovac, 1997), odnosno "naši tužni raskoli, koji već u klici zatiru svaku ideju nacionalne politike" (Zurovac, 1997).

Razmatrajući srpske osobine, psihijatar Marić kao notornu činjenicu o kojoj ni ne raspravlja pominje komšijske narode koji su "često neprijateljski raspoloženi", pa kaže "dakle, ti drugi, okolni, neprijateljski narodi imali su jednu karakterističnu uzrečicu – Ne daj Bože da se Srbi slože", dok nesporni značaj zahteva za slogom eksplicira u tvrdnji da su Srbi rat 1995. izgubili zbog nesloge (Marić, 1997). Danas su prisutne i tvrdnje da je strah od nesloge "utkan u nacionalnu svest još od Kosovskog boja" (Avramović, 2000), odnosno, da postoji "srpska sklonost ka regionalizmu i partikularizmu" koja je uočena "u srednjem veku" (Terzić, 2000).

Dobrica Ćosić međutim, relativizuje uglavnom negativno vrednovanje ove pojave kada navodi da "srpska nesloga nije samo neko antropološko zlo; reč je o jednom svojstvu posebne vrednosti, reč je o individualizmu kao antropološkom i duhovnom svojstvu Srba, koje ih čini evropskim i zapadnim narodom sa antičkim i helenskim duhovnim korenom. Dakle, jak dokaz da su Srbi arhetipski narod slobode" (Ćosić, 1992).

Zanimljivo je da se problem nesloge, ako se izuzme percepcija srednjeg veka, veoma retko nalazi kod starih pisaca, a sintagma "samo sloga Srbina spasava" gotovo uopšte ni ne figurira. Među tim retkim pominjanjima nesloge, nalazi se časopis Delo u kojem se krajem 19. veka obeležava nesloga "u svima važnijim pitanjima, koja se tako blisko tiču narodnoga nam bića" (Delo, 1894), ili kod autora iz 20-ih, koji piše o večitoj slovenskoj težnji za podvojenosti i anarhijom, "koja se u Slovena naročito javlja kad su na njihovim prestolima slabi i nemoćni vladari" (Petković, 1926).

"JEDINSTVO OD DAVNINA".

Kako bi dokazali da je ekskluzivno svojstvo nacije njeno jedinstvo od davnina, savremeni intelektualci su prinuđeni da negiraju i ono što je imanentno svojstvo feudalnog društva, stalešku strukturu i partikularizam, neprihvatajući da su oni u "srpskom slučaju" igrali bilo kakvu ulogu, i time implicirajući da je srpsko društvo oduvek bilo vanvremeno. Teza Radovana Samardžića o odsustvu klasnog antagonizma kod Srba je upravo takvo natezanje da se dokaže da je za Srbe nacija oduvek bila iznad staleža i klasa. Srpska istorija je "izgubila smisao za klasni antagonizam" pa su se Srbi na svoje velmože bacali kletvom što su "razgradili i uništili Dušanovu državu". On veruje da su Srbi "sačuvali jedinstvo brižljivo održavajući jednu veru i iste istorijske tradicije", a srpska usmena hronika, "koja je bez sumnje, nastala u srednjem veku, u zajedničkom životu vladara, vlastele i širokog plebsa, nije prekinuta sve do novijeg vremena". Po njemu, srpski vladari, iako grešni ljudi koji su voleli slavu i ovozemaljska zadovoljstva, ipak su mislili i na večni život "i na iskupljenje ne samo svoje nego i svoga naroda", a Srbi su "svojim pravoslavljem čuvali duhovnu jedinstvenost i stalno, po svom mišljenju, održavali prednost nad svima svojim gospodarima, bili oni neverni Agarjani, bili, pak, lukavi Latini". Po Samardžiću, srpski narod je zapamtio državu Nemanjića po obezbeđenju pravde u njoj, pa su u srednjovekovnoj Srbiji "država i narod bili međusobno bliži nego što je to inače bio običaj u epohi razvijenog feudalizma" (Samardžić, 1989). Tako sudbinu srpske nacije odlikuje "aristokratska vertikala" koja je večita, kakvu ne poseduju drugi narodi, pa i "velike evropske nacije, iako u svojim državama, kasnile su, u svom stvaranju, za srpskom". Samardžić tvrdi da je u zajednici stvorenoj u epohi Nemanjića, "s korenima koji su, sumnje nema, prodirali u ranija vremena" ostvareno "jedinstvo dinastije, crkve i naroda", a glavno obeležje duhovnosti "sačinjavali su jedinstvena ljubav prema svemu što je od Boga stvoreno, blagi ali čvrsto uvreženi ponos svojima i sobom, sabornost u odlučivanju umesto prenatrpane staleške podeljenosti, zajednička sklonost da se neguju slavna predanja", pa su Srbi "dokaz tačnosti onih shvatanja tvoraca romantizma prema kojima su evropski narodi obrazovali svoj karakter i duh, koji je postao neprolazan, u srednjem veku". Samardžić zaključuje da kod Srba "nije stvorena navika staleškog ponašanja i prilagođavanja svog mentaliteta stepenu društvenog položaja, ugleda i materijalnih mogućnosti, nego je svaki čovek, bar pred sobom, bio ravan onome koji je iznad njega. To je bio ostatak nekadašnje vertikale koja je bila u stalnom procesu aristokratizacije" (R. Samardžić, 1991). Neposredan uticaj ovakvih stavova prepoznaje se u tezama da su "ljudska veza i uzajamno razumevanje postojali između srpskih kmetova i vlastele" pa ako ona nije bila prisutna odvajkada, "postojala je od vremena prvog iz najslavnije srpske dinastije" (Dacić, 1997).